

Delo, 10.06.2009

Matjaž Nahtigal, Gostujoče pero

Nadaljevanje evropske inercije

Sedme evropske parlamentarne volitve so ponovno razkrile vrsto šibkosti in omejitev, s katerimi se evropski projekt vse bolj spopada in nanje še naprej ne najde zadovoljivih odgovorov. Ne le da je bila volilna udeležba najnižja doslej – v novih članicah nižja kot v starih članicah –, temveč tudi volilne kampanje v državah članicah niso premogle razprave o konkurenčnih alternativnih vizijah razvoja Evropske unije. Hkrati so se izognile razpravi o delu in rezultatih evropske komisije v zadnjem mandatu.

Tako bo, kot vse kaže, dosedanji predsednik evropske komisije Barroso ponovno dobil mandat za sestavo nove komisije, čeprav so ga nedavno v *Financial Timesu* označili za enega najšibkejših predsednikov komisije doslej in za človeka brez političnega poguma. Kljub takšnim oznakam lahko dobi ponovni mandat, ne zaradi dosežkov in uspešnega delovanja, temveč zaradi zapletenih mehanizmov imenovanja, v katerih prevladujejo interesi odločilnih evropskih akterjev, merila zmožnosti in rezultatov pa so odrinjena v ozadje.

Desnica je izkoristila vakuum

Politična demobilizacija na evropski ravni – in na ravni mnogih držav članic – se časovno ujema z odsotnostjo alternativnih vizij evropskega projekta. Nastali vakuum so najbolje izkoristile skrajne desničarske stranke, nekoliko pa tudi evropski zeleni. Po drugi strani evropska socialna demokracija ni znala sestaviti alternativnega programskega odgovora na finančno in gospodarsko krizo. Evropski socialni demokrati so podobno kot njihovi konservativni tekmeči ponotranjili idejo, da obstoji en sam institucionalni niz, ki definira tržno gospodarstvo, reprezentativno demokracijo in svobodno civilno družbo.

Zato ne preseneča, da za volitve niso niti poskusili predstaviti svojega kandidata za predsednika komisije v primeru zmage. Tako so v pomanjkanju lastnih alternativnih predlogov še zmanjšali zanimanje volivcev po Evropi za parlamentarne volitve.

Uspeh evropskega projekta

Trenutna finančna in gospodarska kriza vzbuja občutek, da je skupni evropski projekt v slepi ulici. Zgodovina seveda ve, da je evropski projekt najuspešnejša regionalna integracija držav članic, ki je učinkovito usklajevala nacionalne in nadnacionalne interese ter omogočala razvoj nacionalnih gospodarstev in skupnega evropskega gospodarstva. Toda prevladujoča ideja enotnega gospodarskega in socialnega modela za vse države članice, ne glede na njihovo raznolikost, različne tradicije in nacionalne inovacije, vse bolj duši in zavira delovanje, ustvarjalnost in aktivnosti na ravni držav članic, pa tudi regij in lokalnih skupnosti.

Iluzija je, da bi bilo mogoče tako veliko Unijo voditi iz enega centra z razsvetljenimi, a nikomur odgovornimi bruseljskimi tehnokrati, ki da edini razumejo skupne evropske interese in so sposobni delovati onstran nacionalnih interesov. Marsikdo tudi pozablja, da smisel evropskega projekta ni postopno odpravljanje nacionalnih držav, temveč prav narobe: evropski projekt je poskus, omogočiti razvoj nacionalnih držav v globalizaciji.

Neuresničena lizbonska strategija

Celo če volitve ne bi bile v hudi finančni in gospodarski krizi, razvoj in dosežki zadnjega obdobja ne bi bili zadovoljivi. Predvolilne razprave se niso dotaknile tega, da EU kot celota ne bo dosegla niti enega od ciljev lizbonske strategije, ki si jih je sama zadala leta 2000. Tudi študija londonskega Centra za reforme o lizbonski strategiji ugotavlja, da je razlika med najbolj in najmanj uspešnimi državami danes večja, kot je bil med sprejemanjem strategije. To utegne v EU postati eden od virov konfliktov v prihodnje. Zadnji dve desetletji sta bili tudi desetletji finančne liberalizacije v EU, medtem ko so bili prejšnja desetletja razvoja evropske integracije bančni in finančni sektorji pretežno znotraj okvirov držav članic.

Ideja zadnjih dveh desetletij, da mora imeti EU finančne velikane, primerljive z ameriškimi finančnimi institucijami, če se naj kosa z njimi v globalizaciji, se je s finančnim polomom pokazala za zgrešeno. Tudi velike evropske banke so raje kot podpora evropskemu gospodarstvu, inovacijam in razvoju vedno bolj iskale svoje priložnosti v trgovanju s finančnimi institucijami na drugi strani Atlantika, zato imajo mnoge od njih danes velike izgube. Njihovo reševanje, ki je v EU verjetno še bolj nepregledno kot v ZDA, ne bo moglo samo po sebi odpraviti kreditnega krča. Dokler ne bodo okrepli institucionalne povezave med prihranki in financiranjem realnega sektorja – težava, o kateri se sploh še ni začelo govoriti – sanacije finančnega sektorja ne bodo mogle rešiti težav glede financiranja razvoja gospodarstva.

Več institucionalnih inovacij

Kakšni bi torej morali biti alternativni predlogi in smeri za prihodnji razvoj EU? Države članice, njihove regije in lokalne skupnosti bi morale imeti kar največ manevrskega prostora za razvoj svojih gospodarstev in za institucionalne inovacije. Namesto čedalje močnejših regulatornih makroekonomskih in administrativnih omejitev bi se moral njihov prostor za izvajanje avtonomnih razvojnih politik maksimalno okrepiti, seveda pa tudi odgovornost zanje. Poleg negativnega vidika konkurenčne politike, ki je zelo pomembna, bi morali vzpostaviti tudi pozitivni vidik konkurenčne politike: bistveno povečan dostop do kapitala, tehnologij in znanja predvsem za majhna in srednja podjetja s pomočjo javnih skladov tveganega kapitala. Upravljanje skladov bi moralo biti prepuščeno neodvisnim strokovnjakom, imunim za razne oblike pritiska.

V družbo, ki temelji na znanju, bi vključili tudi svobodno organizirano civilno družbo, reprezentativna demokracija bi se v raznih oblikah kombinirala z neposredno demokracijo. Nekatero najuspešnejše regije v EU že vključujejo in izvajajo celo vrsto pomembnih institucionalnih inovacij, toda za zdaj so bolj izjema kot pravilo. Normativni okvir EU bi moral dopuščati in spodbujati veliko več institucionalnih inovacij in tudi lokalna odstopanja od bruseljskih doktrin, hkrati pa izvajati obsežne politike na področju vseživljenjskega izobraževanja in vključevanja marginaliziranih slojev prebivalstva v EU.

Takšna EU, bolj raznolika, bolj institucionalno pluralna in vključujoča, bi veliko bolje odsevala bogato tradicijo evropske demokracije. Namesto defenzivnega vztrajanja pri pridobitvah socialne demokracije dvajsetega stoletja in hkrati nenehnega krčenja pridobljenih socialnih pravic bi morala prenovljena socialna demokracija zamenjati pasivno redistributivistično z aktivno razvojno paradigmo. Za to pa je potreben veliko bolj inovativen in ustvarjalen prijem na evropski in nacionalnih ravneh, pa tudi v okviru multilateralnih organizacij.